

10. Чеснокова 1992 – Чеснокова Л.Д. Категория количества и способы ее выражения в современном русском языке. – Таганрог: Таганрог. гос. пед. ин-т, 1992. – 177 с.

11. Швачко 1981 – Швачко С.А. Языковые средства выражения количества в современном английском, русском и украинском языках. – Киев: Вища школа, 1981. – 143 с.

SUMMARY

In spite of that linguistics of past years had got rich with new ideas and trends, traditional problems, namely, representation of logical and philosophical categories with the help of language means remain actual. In particular the present article is devoted to one of these important categories – the category of quantity. The following problems connected with the origin and development of the present category are considered: number and magic, symbols of numbers, representation of language means in Indo-European languages, in which the category of quantity is represented as a system of functional and semantic sphere.

81.411.4-22

Валерій Орехов

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИСЛІВНИХ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ВИПУЩЕНОЮ ТЕМОЮ- ПІДМЕТОМ

Стаття присвячена розгляду особливостей актуального членування прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом. Простежується залежність актуального членування цих речень від їх організації у формально-синтаксичному аспекті, від семантичних особливостей опорного слова. Досліджується питання комунікативної розчленованості зазначених складнопідрядних конструкцій. Подається приклад розподілу в них комунікативного навантаження на різних ярусах актуального членування.

Речення з випущеною темою-підметом є одним із різновидів неповних речень, що упродовж тривалого часу (з середини 11 ст.) активно досліджуються вітчизняними лінгвістами [Загнітко 1996; Шульжук 2004]. Існують різні підходи як щодо називання такого типу конструкцій, так і стосовно принципів зарахування того чи іншого типу конструкцій до складу неповних речень. Так, на думку одних учених, неповними є лише такі речення, неповнота яких зумовлюється контекстом чи ситуацією, інші неповними вважають речення з відсутнім членом, потреба в якому обумовлюється граматичною структурою цих речень [Шульжук 2004: 133].

Враховуючи розбіжності поглядів лінгвістів щодо сутності такого типу конструкцій, неповні речення потребують подальшого вивчення, що

й зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Метою** роботи є простеження характеру актуального членування різних структурно-семантичних типів прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом. Мета передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) розглянути семантичні класи прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом;
- 2) прослідкувати залежність комунікативної розчленованості цих складнопідрядних конструкцій від певних чинників їх формально-синтаксичної організації;
- 3) простежити розподіл компонентів актуального членування розглядуваних речень на різних ярусах їх комунікативної структури.

Прислівні складнопідрядні речення з випущеною темою-підметом являють висловлення, тематичний компонент яких може бути “однозначно встановлений або з контексту, або за морфологічною формою дієслова-присудка двоскладної частини” [Красина 1980:132].

Ступінь синтагматичної залежності цих речень значною мірою обумовлений морфологічними ознаками випущеного підмета.

Так, наприклад, у випадку, якщо контекстуальна тема-підмет висловлення виражена іменником або займенником третьої особи, її позаконтекстне визначення є неможливим, що свідчить про значну синтагматичну залежність такої конструкції. Наприклад:

[Почали тоді святі отці наполягати на хлопів, подвоювати панщину та данини, а ще більше дбати про наші грішні душі.] Вимагали, щоб ми не пропускали жодної відправи (З. Тулуб).

[Відчував: Антоніна стає йому небайдужою.] Була дівчиною, що розпалювало і розчулювало Маркіяна встократ сильніше (С. Процюк).

[Григорій замовк...] Слухав, як йому гуде в висках, а серце стукає, як колись уперше на велелюдній залі перед промовою (І. Багрянний).

[Пригадую – мене веде за руку Щаслива мати.] Повз двори проводить,

Де глухо падають, заповнюючи тишу, Червоні яблука... (В. Стус).

У разі, коли випущений підмет виражається займенником першої особи і відноситься до дієслова-присудка в теперішньому часі, він може бути встановлений за формою дієслова головної частини речення. Наприклад:

[Характеристики випали не дуже яскраві, а за короткий час набрали взагалі несерйозного характеру, почались іронічні дотепи, натяки

на різні гумористичні обставини...] Пам'ятаю, що якась іронічна та зовсім невідповідна характеристика була дана мені на підставі недавньої події мого життя (І.Льєнко).

[Новий абзац.] Не знаю, хто з нас назвав ящірку душею каміння, живчиком, що вічно б'ється в важкій і нерухомій масі (М. Коцюбинський).

[Нова строфа.] Знаю – в тілі актора-плебея Тліє спокій сліпого раба (Є. Маланюк).

Хоча тематичний компонент таких речень відомий за формою дієслова, він не є безпосередньо вираженим, оскільки, як зазначає О.О. Красіна, “дієслівна форма лише вказує на тему, дозволяє її однозначно встановити. Будучи ж “встановленою”, вона може кваліфікуватися також як контекстуальна” [Красіна 1980: 131].

За характером опорного слова прислівні складнопідрядні конструкції з випущеною темою-підметом, аналогічно до прислівних складнопідрядних речень з лексично вираженою темою, поділяються на чотири класи [Вихованець 1993]:

1) З'ясувальньо-об'єктні придієслівні складнопідрядні речення:

[– А мені ряба свиня снилася.] Передчував, що до начальства викличуть (В. Тарнавський).

[Я бачив, як сходить місяць, як море простелило йому під ноги золотий килим, а пальми, замахавши сотнями віял, вітали – “осанна!”] Почув одразу, як тепла хвиля повітря, зіткана з с'яйва, з запаху моря і диких трав, тихо колихалась поміж маслин і біла в лице нам ароматним прибоєм (М. Коцюбинський).

[Новий абзац.] Гадаю, що Скрипник помилився, називаючи катеринославську групу правими (Т. Гунчак).

2) Порівняльно-об'єктні прикомпаративні складнопідрядні речення:

[Я кажу неправду, що не пам'ятаю тих мандрівок – хочеться, щоб порозказувала про них мати.] Насправді, можу й сам оповісти про них не менш докладно, ніж вона (В. Шевчук).

[Над ним шелестіло копійками листя акації, і йому був приємний той шурхіт...] Був погідний, більше, ніж звичайно... (В. Шевчук).

3) Локативні придієслівні складнопідрядні речення:

[– Не морочте голови.] Ідіть, куди йшли (В. Тарнавський).

[– Але сама я її не карала б, – гріх...] Нехай іде, куди хоче (С. Скляренко).

*[Світять озера їм, і небо заводське цвіте над ними багряно...]
Походять, де трав'янисті вибалочки стеляться по наддніпров'ю...
(О. Гончар).*

4) Атрибутивні приіменникові складнопідрядні речення:

[Х. відчував, що ця вселенська важкість несправжності нищить і ломить найсвітліше, прищеплює божевілля.] Перечитував свій щойновикінчений нарис для популярного у вузьких колах альманаху, що виходив раз на чотири роки (С. Процюк).

[Декотрі зовсім не підводили долоню, як Зінченків батько.] Жив тоді в хаті хазяїна, що втік на Донбас (В. Барка).

[Нова строфа.] Бачу за морями молоді дороги, Де припав до неба синьоокий степ (В. Сосюра).

Даючи загальну характеристику комунікативній організації речень з випущеною темою-підметом, О.О. Красіна зазначає, що вони, «будучи цілком рематичними, повідомляють інформацію про якусь дію, стан, процес» [Красіна 1980: 132]. На нашу думку, таке визначення їх як цілком рематичних висловлень є справедливим для більшості прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом, зокрема тих, в яких головна частина складається з одного головного члена або з головного члена та постпозитивного поширювача:

*[Як хотілося йому побачити рідну оселю або хоча б згарище її!]
Сподівався, що, може, хто-небудь з найменших діток урятувався і пережив лихоліття у добрих людей (В. Малик).*

[Отож я легко міг поєднати корисне й принадне і пішов за батьком, скрадаючись і остерігаючись більше, ніж треба.] Вдавав із себе слідопита, що вистежує звіра, а може, возедя індійського племені (В. Шевчук).

[Новий абзац.] Любив причащатися церковнослов'янськими напоями з Юрієм Кравченком — молодим літературним метром, з якого у їх стосунках останнім часом опала маєстрівська позолота і був він просто файним, шляхетним хлопцем (С. Процюк).

Але, хотілося б зауважити, що існують прислівні складнопідрядні конструкції з випущеною темою-підметом, в яких виділення обох компонентів актуального членування відбувається у складі самого речення. Це стосується, наприклад, речень, в яких у головній частині поширювач передує головному члену. Таке розташування поширювача може зумовлювати його функціонування як вихідного пункту висловлення:

[Лобода-син підійшов, за руку поздоровкався з директором, який чомусь відповів на привітання без ентузіазму, невдоволений, може, що давненько не провідував цей товариш свого старого...] Про батька (Т)/ сказав Лободі, що старий живий-здоровий, коли треба, мовляв, то розшукаємо (Р) (О. Гончар).

[Новий абзац.] Зараз (Т)/ доповідь про пригоду заступнику директора з господарчої частини, який підписує наряди (Р) (В. Тарнавський).

Іншим випадком комунікативної розчленованості складу прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом можна назвати з'ясувальні конструкції, поєднання головної та підрядної частин в яких відбувається за допомогою сполучних слів. Наявність такого сполучного засобу зумовлює зростання комунікативного навантаження в межах підрядної частини цих речень, через що головна частина таких висловлень утворює тему, а підрядна частина — рему:

[Вона ніби сердилася, коли він на неї витріщав очі.] Не знав тепер (Т)/, як до неї приступитись, як з нею поводитись (Р) (І. Багрянний).

[Лободі представник влади лише козирнув мимохідь, осміхнувся, як знайомому, з якимось невловимим бісиком у вічу і негайно підступив до Єльки, що перебирала біля ганку абрикоси.] Став уточнювати (Т)/, хто вона є, ця Олена Чечіль, відколи тут проживає та як у неї діла з пропискою (Р) (О. Гончар).

Також можливою є тематичність головної частини в атрибутивних складнопідрядних реченнях з випущеною темою-підметом, які за функціональним призначенням підрядної частини належать до атрибутивно-видільних:

[Шкіру м'яли, як це видно з оповідання про Кожум'яку.] Знаємо різні назви ремісників (Т)/, що користувалися шкірою (Р) (І. Крип'якевич).

[Новий абзац.] Жили в забутому гуцульському селі (Т)/, куди переїхали батьки, щоб сховатись від кадебістських переслідувань (Р) (С. Процюк).

Ярусність комунікативної будови прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом розглянемо на прикладі:

[У Києві він/ ще більшої гіркоти скуштував, ніж в сарацинськiм полоні.] Проповідував/ про смерть/, що/ суне/ зі сходу/ жовтою чумою-ордою (Ю. Логвин).

Виділення компонентів актуального членування в реченні відбувається із залученням попереднього контексту. Так, на першому ярусі вичленовується контекстуальна тема “у Києві він” і рема — власне склад

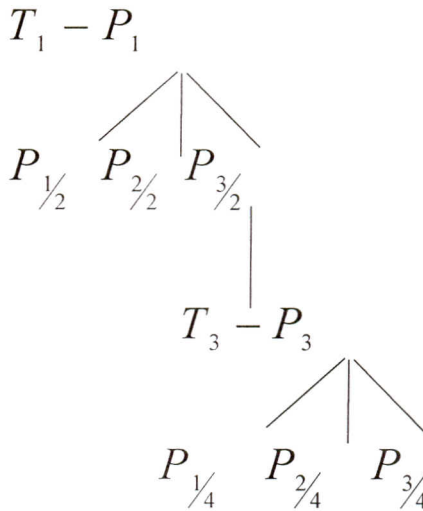
висловлення.

На другому ярусі в межах висловлення виділяються три рематичні частини: “проповідував”, “про смерть”, “що суне зі сходу жовтою чумою-ордою”.

На третьому рівні актуального членування в третій ремі другого ярусу відбувається виділення теми “що” і реми “суне зі сходу жовтою чумою-ордою”.

На четвертому ярусі рема попереднього рівня розподіляється на рематичні елементи “суне”, “зі сходу”, “жовтою чумою-ордою”.

Схематично актуальне членування цього речення виглядає так:

Отже, з-поміж прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом наявні як конструкції цілком рематичні, так і такі, що й без залучення попереднього контексту мають у своєму складі тематичний і рематичний компоненти. Серед основних чинників, що впливають на комунікативну організацію зазначених складнопідрядних конструкцій, можна назвати тип сполучного засобу та семантичні особливості опорного слова цих речень. Характер ярусного розподілу комунікативного навантаження прислівних складнопідрядних речень з випущеною темою-підметом є аналогічним до актуального членування повних речень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Валгина 2000 – Валгина Н.С. Синтаксис современного русского языка. — М.: Агар., 2000.- 416 с.
2. Вихованець 1993 – Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. — К.: Либідь, 1993. — 368 с.

3. Загнітко 1996 – Загнітко А.П. Український синтаксис. Ч. 1. – К.: ІЗМН, 1996. – 201 с.
4. Красина 1980 – Красина Е.А. Актуальное членение сложноподчиненных предложений с невыраженной темой в современном русском языке: Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1980. – 207 с.
5. Крылова 1970 – Крылова О.А. Понятие многоярусности актуального членения и некоторые синтаксические категории (сочинение, подчинение, обособление и присоединение)// Филологические науки.- 1970. – №5. – С. 86-91.
6. Шульжук 2004 – Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – 406.

SUMMARY

This article is devoted to survey of communicative structure of complex sentences with letting theme-subject. The author considers dependence actual dismemberment the complex sentences of their formal-syntactical structure. The attention is paid to the layer's in actual dismemberment these complex sentences.

81.006.21
81.006.35

Ганна Павлова

МОВА ТА РЕЛІГІЯ, ЯК ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРЕКІВ ПРИАЗОВ'Я В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена питанню ролі мови та релігії, яку вони відіграють у формуванні етнокультурної ідентичності греків Приазов'я. На початку подається коротка історична довідка щодо виникнення грецьких поселень на території Приазов'я. Автор робить спробу проаналізувати сучасний стан діалектів греків Приазов'я, проаналізувати ставлення молодого покоління до своєї культурної спадщини, одним із основних елементів якої є мова. Також він загострює питання щодо перспектив виживання грецьких діалектів на теренах Донеччини в умовах глобалізації. Bazуючись на результатах польових досліджень, автор намагається з'ясувати чи дійсно мова та релігія є основними чинниками у формуванні національної самосвідомості.

Нація вмирає не від інфаркту, а коли у неї відбирають мову.

Ліна Костенко.

Поняття „етнічна мова” з'явилося в історії людства доволі недавно. В „Енциклопедії етнокультурознавства” під редакцією Ю.І. Римаренка надається наступне визначення цього поняття: „Етнічна мова – та мова, якою говорить певний етнос. Вона може поділятися на діалекти, носіями яких найчастіше є представники етнографічних груп цього етносу ”. В